

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд на тема:

„Медиацията като инструмент на възстановителното правосъдие в Евразийския икономически съюз”, разработена от Светлана Асилгиреевна Балпеисова, докторант на самостоятелна подготовка в докторска програма „Наказателно право“ към катедра „Правни науки“ в Юридическия факултет на Варненския свободен университет „Черноризец Храбър“, с оглед преценка годността на труда за защита пред научно жури

Трудът, разработен от Светлана Асилгиреевна Балпеисова, е в обем от 183 страници, от които: 168 страници – основен текст и библиография – общо 142 заглавия. Структурата е класическа: увод, две глави, заключение и списък с използвана литература.

В увода ясно са формулирани обектът, предметът, целите и задачите на дисертацията. Теоретичната и практическата значимост на изследването, според автора, се определя от актуалността на разглежданите проблеми, както и от предложенията за усъвършенстване и на законодателното им решаване, и на практиката по прилагането им. Темата е актуална, а подходът към нейното разработване - оригинален.

Първа глава е озаглавена „Теоретични аспекти на приложението на алтернативните способности за разрешаване на спорове“. Тя започва с проследяване историческото развитие на помирителните процедури. Особено внимание е отделено на селските съдилища, които преди всичко са помирявали, а не са съдили страните. Този извод докторантът прави на база на изследване на правораздаването в руското християнско обичайно право във втората половина на XIX и началото на XX век. Проведеното изследване включва работа с нормативни актове и протоколи от заседания

на отделни съдилища. За дълбочината на осмисляне на изследваната материя може да се съди до препратката към Библията, която доказва, че праведността не е непременно свързана с познаването на закона.

Вторият параграф – „Процедурата по медиация в отделните страни“ е посветен на въпроса дали включването на процедурата по посредничество в националното наказателно-процесуално законодателство е задължително или не. Излагат се доводите на поддръжниците на тезата за необходимост от разпространение на процедурите по медиация и в наказателното право: медиацията като елемент от новата парадигма, произтичаща от съвременните тенденции на хуманизация и диференциация на наказанието, международното признание на нейната ефективност и накрая – съображения от икономическо естество, свързани със снижаване разходите за правосъдие. Като допълнителен ефект от прилагането на медиационни процедури се сочи намаляване прилагането на наказанията, свързани с лишаване от свобода. В сравнителноправен план е проследено в кои държави и за какви случаи е възможно използването на медиационна процедура, дали това става чрез уреждането ѝ в специален закон или е предвидено в наказателното законодателство.

Третият параграф е наименован "Медиацията като метод за решаване на спорове". В него дисертантът извежда основните преимущества на медиацията. Като такива се отчитат: доброволният характер на процедурата и необвързващата страните сила на постигнатото в резултат на процедурата споразумение. На следващо място, изключителната икономичност на медиацията във всяко отношение - като разход на време и средства, както и широкото ѝ приложно поле. За пример на различните варианти на приложение на медиацията се посочват търговски, трудови, семейни и корпоративни спорове. В резултат на това, се прави извод, с

който можем безусловно да се съгласим, а именно, че медиацията е икономична от гледна точка на време и средства процедура.

Втора глава е озаглавена "Медиацията като един от способите на досъдебно разрешаване на правни спорове. Основни етапи и трудности в развитието в страните от Евразийския икономически съюз". Тази глава е посветена на въпросите на усъвършенстване на института на медиацията и перспективите в бъдещото развитие на медиационните практики в страните от ЕАИС. Проследени са някои от проблемите при прилагането на процедурите по медиация в Република Беларус и страните от ЕАИС и като такива са посочени липсата на професионални стандарти за дейността на медиаторите и данъчното им облагане.

В следващия параграф е анализирано положението на медиацията в Република Казахстан. Страната е изведена като несъмнен лидер по този въпрос сред останалите държави от ЕАИС. Заслужава да се подчертае фактът, че в Казахстан медиацията намира приложение при всички видове правоотношения, дори и наказателни, като, съвсем естествено, приложното ѝ поле е свито до относително по-леки престъпления. Отбелязва се, че медиационна група функционира към всяка община. На законово ниво е изведено задължение за съдиите и арбитрите да бъдат медиатори, а поощрението за участие в процедура по медиация, т.е. за отклоняването от традиционния ред за решаване на спора, е възстановяването на пълния размер на държавната такса върху иска при постигане на споразумение по пътя на медиацията.

На следващо място вниманието е насочено към Киргизстан, който, макар и в съседство с Казахстан, според автора, сериозно изостава в разглежданата насока. В Киргизстан закон за медиацията е приет едва през 2019 г., но и досега липсват стандарти както за обучението, така и за дейността на медиаторите. Там и до ден днешен функционира съд на

старейшините, който се състои от граждани, ползващи се с доверието на хората. Този съд разглежда семейни и имуществени спорове. Решенията на му имат обвързващ страните характер и не подлежат на обжалване, което прави съдиите в него своего рода медиатори. Дисертантът вижда бъдещето на медиацията, от тази перспектива, сложно и бавно, освен ако не се прояви ясна политическа воля за обратното.

Внимание е отделено и на медиационните процедури в Армения, където скоро е приет закон за медиацията. Причина за развитието на този институт е била голямата продължителност на разглеждането на спорите в съда (средно две години), което, според докторанта, се оказва насочващо гражданите към процедури по медиация. Описани са задълженията за съда да информира страните за възможността да се насочат към такава процедура по време на разглеждане на делото. Държавата Армения демонстрира своята подкрепа за по-широкото прилагане на извън съдебното решаване на спорите чрез финансовото поощрение за страните при постигане на споразумение - възстановяване на половината от държавните такси, а също и чрез заплащането на обучението на медиатори за сметка на държавния бюджет в британския Център по ефективно разрешаване на спорове.

Медиацията в Руската федерация е предмет на разглеждане в последния параграф от дисертацията. Там тя има широко разпространение, функционират множество центрове, прилага се закон за медиацията и приложното ѝ поле обхваща дори наказателни дела - както от частен, така и дори от общ характер. Напълно удачно, възстановителната медиация намира широко приложение при делата за престъпления, извършени от непълнолетни лица. Подобен подход е предвиден в Националната стратегия за действия в интерес на децата, която предвижда понятието "дружествено правосъдие по отношение на детето". Напълно може да бъде

споделен изводът, че при този кръг извършители медиацията е най-пълноценна и помага не само за изход от конфликта, но и детето да бъде чуто, разбрано и с възможност да запази възможността си за избор на бъдеще. Прилагането на процедурата по медиация, според автора, няма негативни последици за страните. Намесата на държавата в гражданско-правните спорове не е задължителна, ако те не засягат публично-правни интереси. Може да бъде напълно споделен изводът, че решаването на съдебния спор изразява чужда воля, облечена в съдебен акт, по силата на която едната страна винаги е губеща, а другата не винаги е печеливша. Чрез помирителната процедура намесата е възможна по всяко време и място, дори когато страните в спора са на стадия на изпълнението. Дисертацията привежда данни за внушителните мащаби на изпълнителните дела, които преминават на годишна база през съдебно изпълнителните служби в Русия, в резултат на които все повече граждани се оказват въввлечени в конфликти. Предсказва се, че въвеждането на медиацията би повишило ефективността от изпълнението на съдебните решения. Споделя се, че приетият федерален закон за изпълнителните процедури в областта на алтернативното разрешаване на спорове не може да намери приложение, доколкото на фазата на изпълнението спор не съществува, тъй като той вече е решен преди това от съда. Посочват се случаите, в които посредничеството е по-благоприятният вариант за решаване на спора - когато целта на страните не е да се унищожат една друга и със съдействието на държавата да удовлетворят своите прекомерни амбиции. Важно условие се оказва използването на неутрален посредник, не заинтересован от изхода на спора. Постигнатото с негово съдействие съглашение винаги се явява компромисно, основано на отстъпки. Формата му е документ, наречен посредническо споразумение или споразумение за помирение.

Медиацията се оценява като успешен способ за решаване на спорове във всички сфери на живота: трудовоправни, търговскоправни и дори отношения между субекти на международното право, на междудържавно ниво, като все по-често намира приложение при банкрут и антикризисно управление на предприятие, при вътре корпоративни и между корпоративни спорове. Важна последица от приложението на медиацията в такива случаи е свеждането до минимум на негативните последици от конфликта за икономическата активност на пазарния субект. Конфиденциалността на процедурата по медиация като съществена нейна характеристика се оценява от дисертанта силно положително.

Приносен момент в дисертацията е проведеното мащабно както историческо, така и сравнителноправно изследване на медиацията в страните от Евразийския икономически съюз и в редица европейски държави. Руската федерация е изведена като еталон за разработването на нормативната база на процедурата по медиация в ЕАИС. Очертани са обичаите и традициите в някои от държавите от Съюза като стъпка по пътя в търсенето на оптималния модел на посредническа процедура и се утвърждава разбирането за принципа на свободата в тази процедура. Липсата на универсален модел на посредничеството (или неговото зачатъчно състояние) се дължи на факта, че в тази област по-скоро трябва да е налице тясно сътрудничество и хармонизиране, за да се преодолее ненужното копиране на западните модели и правния инфантилизъм.

Може да бъде подкрепен и финалният извод за възможно най-хармонично развитие на медиацията в онези държави, в които тя среща не само благодатна почва в професионалната общност, но и активна държавна подкрепа.

Авторефератът коректно отразява основните постановки, залегнали в дисертационния труд. По темата на дисертацията са направени

впечатляващ брой публикации – двадесет и една, макар и не самостоятелни. Това напълно удовлетворява изискването за осигуряване публичност на резултатите от научното изследване.

Дисертационният труд удовлетворява изискванията на чл. 6, ал. 3 от ЗРАСРБ, съдържа научни и научно-приложни резултати, представляващи оригинален принос в науката, и доказва, че кандидатът притежава задълбочени теоретични знания в областта на наказателното право и способност за разработване на самостоятелни научни изследвания.

Несъмнените качества на представения за рецензиране труд заслужават висока оценка. Това ми дава основание да предложа на научното жури да гласуват положително за присъждането на образователна и научна степен „доктор“ по Наказателно право на Светлана Балпеисова, докторант на самостоятелна подготовка по професионално направление 3.6. Право, докторска програма Наказателно право към Катедра „Правни науки“ на Варненския свободен университет „Черноризец Храбър“.

2. 1. 2023 г.

Рецензент:

Варна

/доц. д-р Юлиана Матеева/